

Det unga internet

– om bibliotek och mediekunnighet

Svensk Biblioteksförning i samarbete med Statens medieråd

Foto: Mikael Widen

Foto: Elisabeth Ohlson Wallin

Det unga internet –om bibliotek och mediekunnighet

”Inspirationen bara kommer”. Så säger Jinny, 15 år, när hon beskriver hur hon blir lockad att börja skriva själv. Jinny googlar på olika historier efter kända karaktärer och spelfigurer, läser olika berättelser på nätet och börjar sedan skriva själv.

Vi befinner oss i ett föränderligt medielandskap. Många barn och ungdomar gör precis som Jinny – de vandrar mellan tv, datorspel, böcker, sociala medier, smarta mobiler och internet. De konsumerar, men de skapar också själva och delar med varandra. Barnen rör sig naturligt på nätet och känner sig hemma i dagens medievärld. Men bilden av att barn och unga till fullo behärskar nätet är en sanning med modifikation. För att ta tillvara internets möjligheter, för att hantera de problem som kan uppstå, för att hitta det man söker – och slippa hitta det man inte söker – behöver man kunskap och övning.

Biblioteken möter barnen i deras medievärld och bygger vidare på de kunskaper barnen har med sig. De arbetar aktivt med olika medieformer för att bidra till en bred mediekunnighet för dagens informationsamhälle. Biblioteken erbjuder barnen att bli digitalt kompetenta, även om man inte har dator och uppkoppling hemma.

Statens medieråd har i uppdrag att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem mot skadlig mediepåverkan. Genom att sprida kunskap om barns och ungas medievardag till vuxna i barns närhet kan också mediekunnigheten hos barnen öka. På barn- och skolbiblioteken arbetar man varje dag med mediekunnighet, källkritik och informationskompetens. Det är därför naturligt att Statens medieråd och Svensk Biblioteksforening samarbetar kring dessa frågor.

Vi vill tillsammans genom den här skriften lyfta fram fakta och forskning, goda exempel och barnens röster som inspiration i det fortsatta arbetet för det unga internet.

Ewa Thorslund

Direktör Statens medieråd

Niclas Lindberg

Generalsekreterare Svensk Biblioteksforening

Det är innehållet som är viktigt, inte medieformen. Digitalt och analogt flyter ihop.

Med plan för informationskompetens

Vicky Uhlander är skolbibliotekarie på Västangårdsskolan i Umeå, en grundskola med 274 elever. Alla högstadieelever har en egen dator, förskoleklassen använder surfplattor och klassrummen är utrustade med så kallade smartboards.

Vicky berättar att skolan har en it-strategi och en plan för elevernas informationskompetens. Planen ligger till grund för samarbetet mellan bibliotekarie och lärare och den

Foto: Lena Uhlander

Vicky Uhlander

uppdateras varje år för att hela tiden vara aktuell i förhållande till förändringar i mediasamhället.

Nödvändigt för att klara skolan

–Elevernas behov av informationskompetens är idag livsviktig för att de skall klara skolan och framtida studier, menar Vicky. På vår skola arbetar jag som skol-

bibliotekarie med att tidigt göra eleverna uppmärksamma på de stora möjligheter men också problem som finns med en så stor kunskapsbank som internet. Ett kritiskt tänkande skall alltid genomsyra deras blick, oavsett om de läser bloggar eller söker fakta för ett skolarbete. Först då blir internet ett bra arbetsverktyg.

–Det gäller att få eleverna att förstå komplexiteten, att kanske det viktigaste är vilka frågor de ställer. Att de inte bara nöjer sig med ett enkelt svar utan kan problematisera och tänka själva.

Vicky arbetar tillsammans med eleverna med till exempel sökmotorer, wikipedia, databaser, samlings sajter, källkritik, copyright och bildhantering.

–Vi vill att våra elever inte bara skall kunna söka i mjukvaran utan även kunna använda olika programvaror som bloggar och andra sociala medier, bild- och filmverktyg och liknande.

Större krav idag

Utvecklingen de senaste åren har i grunden förändrat skolans och skolbibliotekariens uppgifter.

–Den största förändringen i mitt arbete idag är att jag själv hela tiden måste vara flexibel, blicka framåt och kompetensutveckla mig. De kunskaper man tidigare tryggt kunde vila i och jobba med i årtal är ett minne blott. Idag är skolbiblioteksyrket krävande – men kreativt och roligt!

Anna Kåring Wagman

Det är viktigt att biblioteken fyller sina datorer med ”bra saker” och att man ligger i framkant rent tekniskt.

Katarina Dorbell

Barnbibliotekarier har alltid kunnat barns medievärld men det stämmer inte längre, vi har mycket att lära av barn och unga.

Pia Borrman

Bibliotekarien är ofta en neutral vuxen som barn kan våga fråga om det mesta utan att känna sig dum.

Lena Jonsson

Det är innehållet som är viktigt, inte medieformen. Digitalt och analogt flyter ihop. Det är dags att sluta prata om ”nya medier”!

Amanda Stenberg

Vi har inga särskilda regler för hur datorerna används. Men ibland pratar vi med ungdomarna om vilka sidor de väljer att besöka.

Hanna Lidström

På vårt bibliotek håller vi på att ta fram en guide för att ge tips på bra appar. Vi riktar oss bland annat till barn och föräldrar och ger tips om appar för dem.

Ida Eriksson

Engagerade bibliotekarier

Hösten 2011 bildade Statens medieråd och Svensk Biblioteks förening en gemensam grupp för att arbeta med frågor om bibliotek, barns mediekunnighet och internet. Svensk Biblioteks förening gick ut med en inbjudan och Amanda Stenberg (TioTretton, Kulturhuset i Stockholm), Ida Eriksson (Vaggeryds bibliotek), Hanna Lidström (Eskilstuna bibliotek), Katarina Dorbell (Barnens bibliotek), Lena Jonsson (Borås stadsbibliotek) och Pia Borrman (Regionbibliotek Stockholm) valdes ut att delta. Från Statens medieråds sida finns projektledaren Alex Amnéus med och från Svensk Biblioteks förening kansli utredaren Anna Kåring Wagman.

Den här skriften är ett exempel på gruppens arbete. Bland annat är barnintervjuerna gjorda av gruppens medlemmar.

Sajtspaning

Gruppen har även genomfört en ”sajtspaning” bland barn på bibliotek. Vi frågade vilka favoritsajter man har och i topp hamnade Youtube, Facebook, olika spelsidor (spela.se, spelo.se) och sajter där man stajlar karaktärer (till exempel Moviestarplanet.com och Gosupermodel.com). På listan finns också SVT Play och Bolibompa.se med.

Sajtbeskrivning

Till sajtspaningen hör också en beskrivning av olika populära sajters innehåll. De korta beskrivningarna handlar bland annat om vem som står bakom sajten, vad man kan göra där, vem den riktar sig till och om den kostar något för barnen.

Samarbete för barns mediekunnighet

Alex Amnéus är projektledare för kampanjen *Det unga internet* på Statens medieråd. I projektet söker man bland annat kontakt med professioner som möter barn som medieanvändare.

Varför valde Statens medieråd att kontakta Svensk Biblioteksförning?

–Myndigheten har i uppdrag att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare. Det gör vi bland annat genom att sprida den senaste kunskapen om barns och ungas medieanvändning till vuxna i barns närhet. Bibliotekarier – inte minst barn- och skolbibliotekarier – har en unik kompetens för att arbeta med mediekunnighet och medier i dess olika former. Vi såg en möjlighet att tillsammans identifiera behoven och tillhandahålla kunskap och redskap som kan vara till nytta för att orientera sig i, förstå och hantera dagens medieverklighet.

Statens medieråd bedriver sedan 2004 kampanjen *Det unga internet* (delfinansierad av EU:s Safer Internet Programme) om barns användning av internet och digitala medier. Inom projektet sam-

arbetar vi med institutioner och professioner som möter barn i deras medievardag.

Biblioteken och bibliotekarierna är just en sådan grupp. Vi ser klara

kopplingar mellan vårt uppdrag att arbeta med mediekunnighet och bibliotekariernas arbete med informationskompetens.

Hur kommer ni att fortsätta arbetet för att åstadkomma detta?

–Vi tittar bland annat på möjligheten att utveckla online-utbildningar om barn- och internetfrågor för bibliotekarier och skolan. Vi kommer också att erbjuda fortbildningstillfällen med ett anpassat program för bibliotekarier.

Men är inte barnen redan experter? Behöver man verkligen jobba med barns mediekunnighet?

–Det finns en bild av att barn och unga behärskar allt på nätet. Men det är inte hela sanningen. För att kunna ta tillvara internets möjligheter – till exempel att hitta det man söker, delta i det sociala livet online, och samtidigt ha roligt på sina egna villkor – behöver man kunskap och vägledning. Vuxna behövs lika mycket på nätet som på andra arenor för att förmedla sin livserfarenhet till barnen.

Anna Kåring Wagman

Alex Amnéus

Foto: Anna Lena Ahlström

Mattias, 11 år och Gabriel, 13 år

Gabriel och Mattias gillar Harry Potter.

–Jag älskar helt enkelt Harry Potter och önskar att det fanns en sån värld som Harry Potters värld, säger Mattias.

De läser böckerna, lyssnar på ljudböckerna, ser filmerna och spelar spelen. Gabriel har Harry Potter som PC-spel och Mattias som Xbox-version. I Xbox-spelet spelar Gabriel och Mattias med varandra i rollerna som Harry och Ron.

–Att spela, se filmerna och läsa om Harry Potter är det näst bästa till att leva i hans värld, tycker Mattias.

Hanna Lidström

Foto: Richard Carlsson/KB.

Elin Lucassi

Nödvändigt satsa på barns mediekunnighet

**Elin Lucassi, handläggare för
lärande- och utbildningsfrågor,
Kungliga biblioteket:**

“Att biblioteket satsar på barns mediekunnighet är inte bara positivt utan helt nödvändigt. Det är lätt att tro att alla unga automatiskt blir så kallade ‘digitala infödingar’, men denna färdighet kräver övning precis som alla andra. Biblioteken fyller en viktig funktion genom att kunna tillhandahålla professionell och lustfylld handledning.

Vi vill att alla barn ska få möjlighet att inte bara vara konsumenter utan även gå vidare till att bli producenter inom de nya medierna. Biblioteken har alltid jobbat demokratiskt. Att göra morgondagens aktiva medborgare delaktiga i de nya medierna är den naturliga fortsättningen på det uppdraget.”

Att välja sin berättelse

Jakob, 15 år, Simon, 16 år och Jinny, 15 år går på Erikslundsskolan i Borås. Jakob läser gärna fantasy och historiska romaner. Det ska vara en bra story, beskrivet bra, tycker han. Jinny gillar också fantasy och Harry Potter förstås. Simon läser allt – fakta, fantasy och deckare.

Alla tre använder internet. Simon gillar spel:

–Spel är bra för man kan välja sin egen story. Allt man gör spelar roll. Varenda val jag gör i spelet spelar roll. Just nu är Mass Effect mitt favoritspel. Har spelat alla tre. De val jag gjorde redan i del 1 påverkar vad jag kan göra även i del 3. Man måste tänka efter. Det går inte att bara springa fram.

Jinny:

–Jag läser mycket på internet. Historier som andra har skrivit, även på engelska. Jag söker historier på google efter kända karaktärer eller spelfigurer och så hittar jag berättelserna. Fastnade för en sida speciellt. Skillnaden mot vanliga böcker är att alla skriver mer eget och så olika. Ingen författare har samma stil. De har tagit händelser och gjort det till något

eget. Jag skriver lite själv men bara för min egen del. Ibland kan det vara när jag läst något. Inspirationen bara kommer.

Jakob spelar gärna:

–Jag spelar spel på Facebook, kollar wrestling. Sportspel är bra för man får tänka taktik å så. Jag sportar själv, spelar handboll.

Simon använder ofta internet till sociala aktiviteter:

–Jag diskuterar med kompisar om allt från religion till nyheter. Ingen på internet bryr sig om vem man är, det är okej att vara vem som helst.

Lena Jonsson

Med intresse för barns medielandskap

Cay Corneliuson, handläggare på Statens kulturråd med ansvar bland annat för biblioteksfrågor och läsfrämjande insatser.

Varför intresserar sig Kulturrådet för barns nya medielandskap och barns mediekompetens?

–Att intressera sig för medielandskapet är självklart, speciellt om man håller på med barn och unga och läsning. Landskapet ger många möjligheter till läsning med olika ingångar; eget skapande, kommunikation och liknande. Man ska också komma ihåg att den digitala klyftan även gäller barn och unga.

Har du något exempel på bibliotek som arbetar på ett bra sätt med barn och it?

–De bibliotek som arbetar mest med att utveckla webb är av naturliga skäl de stora systemen där det finns mycket resurser. Stockholm, Göteborg, men också Umeå och Gävleborg/Uppsala till exempel. Där börjar barnperspektivet växa sig starkare. Medieteket på Stockholms skolor jobbar bra med webben med didaktiska förtecken. De har gjort en Alla tiders klassiker-wiki och en Strindbergswiki med hjälp av Kulturrådsmedel. Vi stödjer ju också Barnens bibliotek, där Barnbokskatalogen och Bokjuryn är integrerade.

Hur ser du på utvecklingen av bibliotekens webbtjänster?

–Jag tror att det när det gäller webben behövs nationella initiativ så att alla kan dra nytta av resurskrävande satsningar, jämför med Danmark till exempel. Det i sin tur kräver bra samverkan och dialog även med små lokala bibliotek – som är i stort behov av stöd. Allt för att det ska bli ett flöde åt bägge håll.

Anna Kåring Wagman

Bibliotek och virtuella tjänster

Föreningen Sveriges Länsbibliotekarier har bildat en strategigrupp för området barn, bibliotek och it. Gruppen har bland annat gjort en kartläggning av läget.

Kartläggningen (*Hur ska virtuella barnbibliotekstjänster se ut?* Föreningen Sveriges Länsbibliotekarier, 2010) visar att barn och ungdomar har tillgång till datorer och internet på 98 procent av folkbiblioteken.

Men villkoren ser olika ut: många bibliotek har ålders- eller tidsgränser, kräver att föräldrarna ger tillstånd eller tar ut en avgift.

- Två av tre folkbibliotek har datorspel för barn i sitt bestånd.
- Vart fjärde bibliotek har en ”spelhåla” eller liknande.
- Tre bibliotek har anordnat LAN.
- Vart sjätte bibliotek har bloggar för barn, oftast med boktips.

Ann Östman, konsulent vid Länsbibliotek Gävleborg/Uppsala, var en av dem som genomförde kartläggningen.

Är du överraskad över att skillnaderna är så stora?

–Nej, jag är väl egentligen inte överraskad. Biblioteken har ju väldigt olika förutsättningar, inte minst beroende på storlek och framför allt saknas ju samordning av resurser och en övergripande gemensam strategi.

När du gjorde kartläggningen, stötte du på något exempel på ett bibliotek eller ett projekt som du särskilt lade på minnet?

Foto: Margareta Jonsson

Ann Östman

–Ja, förutom de ”givna” som Barnens bibliotek, Barnens Polarbibliotek och Squoosh i Östergötland som då fortfarande var under utveckling tyckte jag till exempel väldigt mycket om det man gjorde på Orust: samarbete med lokal fotbollsklubb, årlig novelltävling och temasidor dit barnen kunde skicka in berättelser.

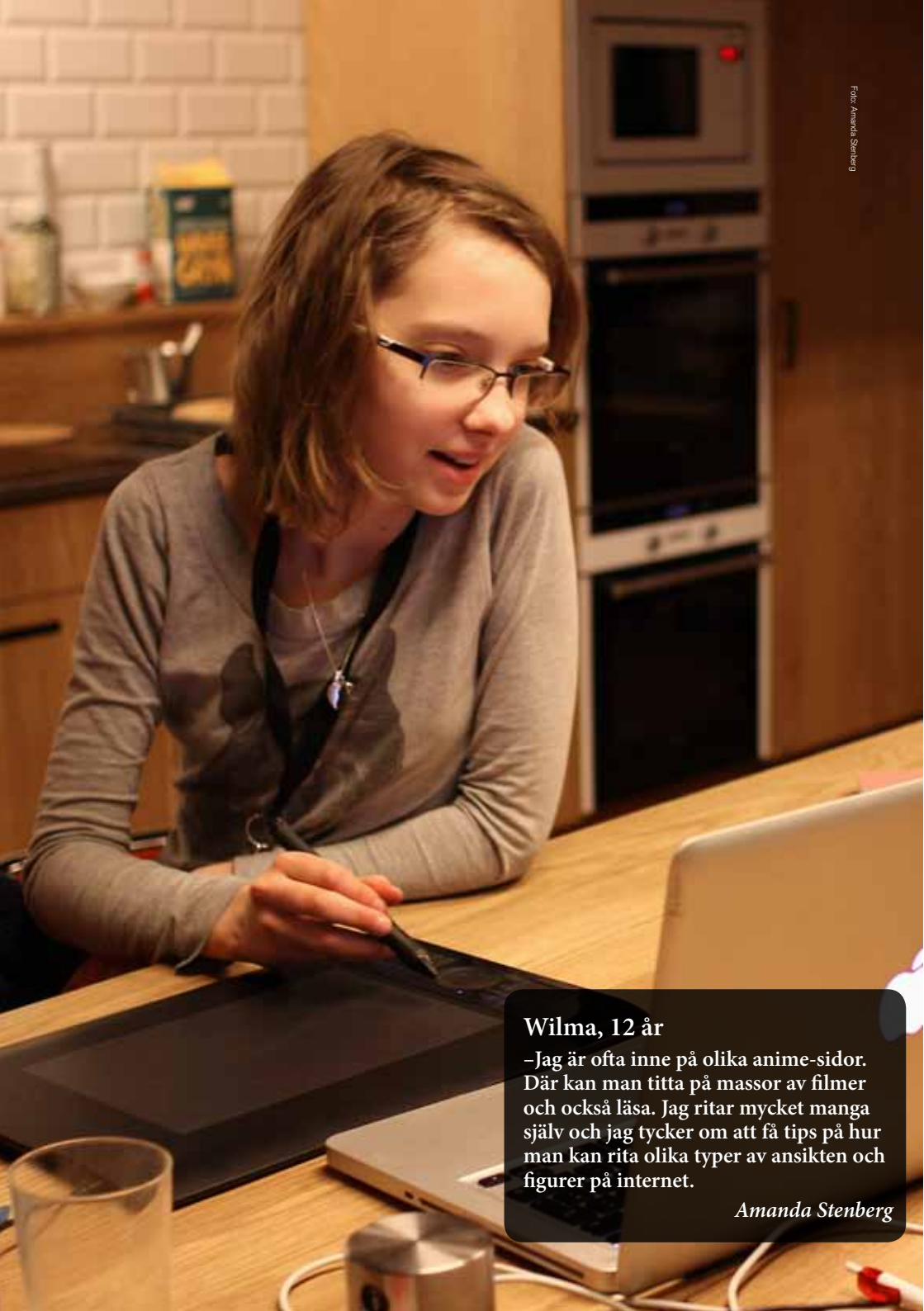
Vad behövs för att arbetet med barn och it ska komma igång på alla bibliotek?

–Som jag antydde ovan: det krävs samordning av resurser och en övergripande gemensam strategi. För att få riktig fart: en riksbibliotekarie för barn!

Hur kommer ni på Länsbibliotek Gävleborg/Uppsala att gå vidare nu?

–Här i Gävleborg har vi nyligen haft en heldag på temat barn och it. I samband med dagen publicerade vi också ett temanummer av vår tidskrift BIX-nytt/Uppllysningen om just barn och it. Och vi håller på och arbetar fram en ny webb för samtliga bibliotek i länet.

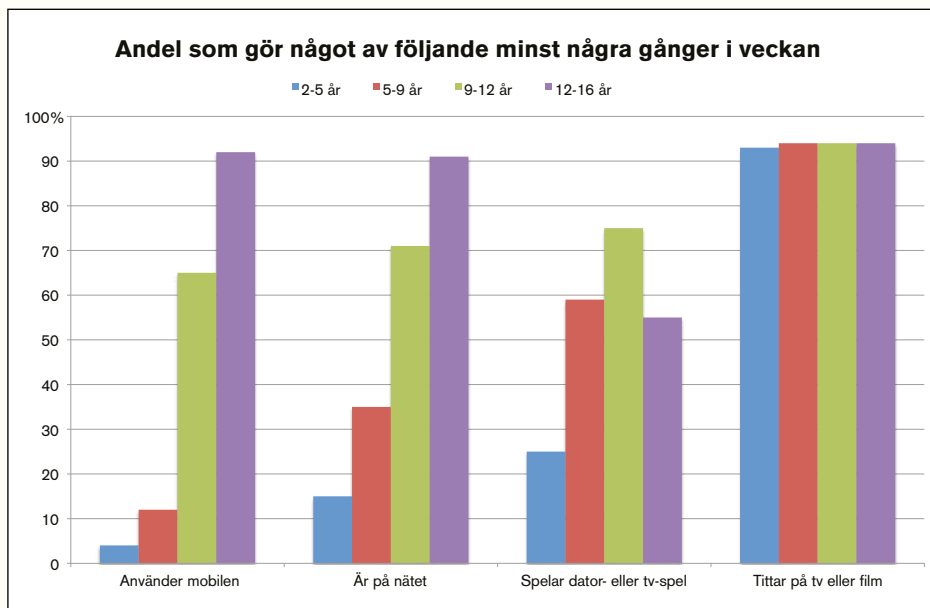
Anna Kåring Wagman

Wilma, 12 år

-Jag är ofta inne på olika anime-sidor. Där kan man titta på massor av filmer och också läsa. Jag ritar mycket manga själv och jag tycker om att få tips på hur man kan rita olika typer av ansikten och figurer på internet.

Amanda Stenberg

Statens medieråd: Småungar & Medier 2010, s 14, Ungar & Medier 2010, s 33.

Om barn och medier

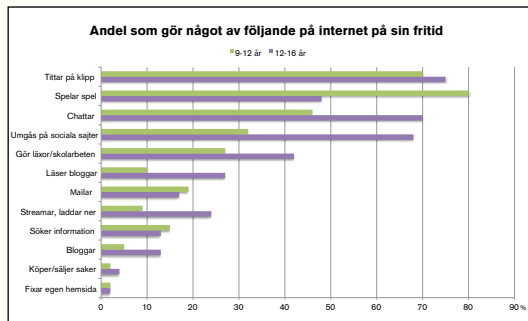
Barn och ungdomar ägnar mycket tid åt olika medier. En genomsnittlig dag ägnar 9–14-åringarna en dryg timme åt att surfa och lite mer åt att titta på tv. Bokläsningen ligger på lite mer än tjugominuter om dagen – vilket är ungefär lika mycket som tidigare. Men statistiken om läsning och böcker är komplex och svårtydd och det behövs mer forskning om hur sambanden ser ut. Här presenteras ett axplock ur några aktuella skrifter om barn och medier.

”Under tre års tid följde jag sju barn i deras hem och i förskola och skola. [...] Det var en överraskande upptäckt att barnen, via populärkultur och medier, praktiserade läsande och skrivande i så hög grad. Och detta långt före skolstarten. De tecknade hjältar, som de identifierade sig med. De ritade logotyper och skrev önskelistor. De använde datorn och spelade spel. De tog initiativ, och fick makt, då de kunde förändra karaktärer i ett data- eller videospel.”

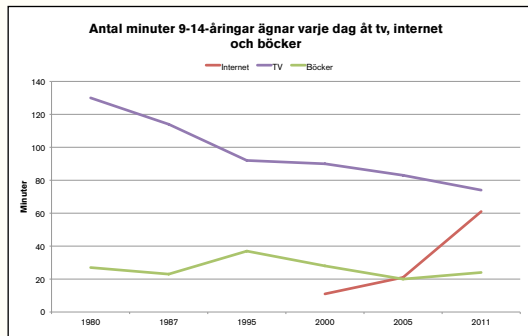
Carina Fasth: Literacy, 2008, s 151.

”Ett ökat datoranvändande behöver inte leda till nedgångar i läsnivå. Analysen visar att det finns länder, t.ex. Island, där läsprestationerna inte försämrats trots ett ökat datoranvändande. En medvetenhet om vikten av att läsa och ett intresse för böcker och läsning har på Island vårdats av såväl skola som hem, med bibehållna läsresultat som följd. [...] Den digitala framtiden bjuder oändliga möjligheter vad gäller spridandet av litteratur och andra former av det skrivna ordet.”

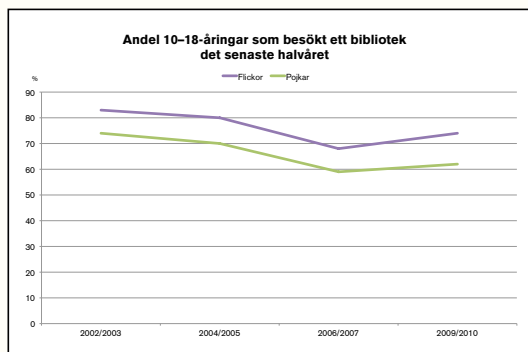
Läsarnas marknad, marknadens läsare – en forskningsantologi, Litteraturutredningen/ Nordicom 2012, s 137.

Statens medieråd: Ungar & Medier 2010, s 45.

Mediebarometer, Nordicom.

SCB

”I stort har ... boken behållit sin plats i barn och ungdomars medievärld. Det finns dock tecken som tyder på ett minskat läsande av fack-/läroböcker. Frågan inställer sig om en del av detta läsande har bytt plattform och flyttat över till internet?”

Olle Findahl: Barns och ungas medieanvändning i Internet-världen, 2012, s 55-56.

Agnes, 10 år
 Agnes gillar böcker; hon har alltid en bok på gång, är med i bibliotekets bokklubb och skriver boktips på nätet. På Barnens krypin på sajten Barnensbibliotek.se lägger hon upp vilka böcker hon har läst och skyltar med vilken bok hon läser just nu. Agnes har också skrivit boktips som andra kan läsa. Hon gillar att skriva egna berättelser så det är inte omöjligt att någon hamnar i hennes krypin.
 –Jag har blivit kompis med några andra som har krypin och kollar deras boktips för att se om det är något som jag vill läsa. Och jag har tipsat min kompis om det så jag hoppas hon börjar också, avslutar Agnes.
 Hanna Lidström

”Vuxna behövs lika mycket på nätet som på andra arenor för att förmedla sin livserfarenhet till barnen.”

Det unga internet – om bibliotek och mediekunnighet är ett samarbete mellan Svensk Biblioteksförning och Statens medieråd. Statens medieråd har i uppdrag att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem mot skadlig mediepåverkan. Genom att sprida kunskap om barns och ungas medievardag till vuxna i barns närhet kan också mediekunnigheten hos barnen öka. På barn- och skolbiblioteken arbetar man varje dag med mediekunnighet, källkritik och informationskompetens. Det är därför naturligt att Statens medieråd och Svensk Biblioteksförning samarbetar kring dessa frågor.

Svensk Biblioteksförning

Svensk Biblioteksförning är en ideell, partipolitiskt obunden och fri aktör. Förningen samlar och verkar för alla typer av bibliotek genom att informera om bibliotek och dess verksamhet, skapa debatt och bilda opinion, bedriva lobbning samt främja forskning och utveckling. Svensk Biblioteksförning bidrar till kunskap om bibliotekens förutsättningar, roll, uppdrag och kvalitet genom egna undersökningar samt genom att bevaka och sprida andra undersökningar, utredningar, goda exempel och fakta.

Statens medieråd

Statens medieråd är en mediemyndighet som ska verka för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem från skadlig mediepåverkan. Myndigheten ska följa medieutvecklingen när det gäller barn och unga samt sprida information och ge vägledning om barns och ungas mediasituation. Myndigheten ska fastställa åldersgränser för film som är avsedd att visas för barn under 15 år enligt lagen om åldersgränser för film som ska visas offentligt. Statens medieråd driver även kampanjen *Det unga internet*, med stöd från EU:s Safer Internet Programme.

SVENSK BIBLIOTEKSFÖRENING

Box 70380, 107 24 Stockholm
Tel: 08-545 132 30 Fax: 08-545 132 31
www.biblioteksforeningen.org

Statens medieråd

Box 27204 102 53 Stockholm Besöksadress: Borgvägen 1, pl 5
Tel: +46(0)8 665 14 60 Fax: +46(0)8 21 01 78
www.statensmedierad.se registrator@statensmedierad.se